

ПРО СПЕЦИФІКУ РОБОТИ ПЕРЕКЛАДАЧА КІНОТЕКСТІВ

У статті висвітлено основні проблеми при перекладі кінотекстів взагалі і проаналізовано специфіку роботи перекладача зокрема, також висвітлено низку дискусійних питань, що потребують подальшого вивчення та детального опрацювання.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, кіно, адаптація, перекладач.

The article highlights the main problems concerning movies' translating in general and analyses the specificity of translator's job in particular. Under discussion is also a series of translational aspects requiring further research and detailed elaboration.

Key words: film translation, film text, film, adaptation, translator.

Переклад кінотексту є особливим видом перекладу з власними характерними рисами, якому притаманні унікальні властивості. Кінотекст постає складною системою, що відображає особистісно-креативні способи сприйняття та відтворення дійсності, а саме – сукупність багатьох образів, діалогів, закадрових коментарів, музики та інших екстралінгвальних факторів, які перебувають в нерозривній єдності. Таким чином, кінотекст – це явище семіотичне, яке інкорпорує як вербальні, так і невербальні складові.

Загальновідомо, що кіно – це культурний феномен, який детермінує, варіює та зміцнює світогляд глядача. Беручи до уваги інтеркультурний характер функціонування кіно, сам кінотекст постає медіатором у процесі міжкультурної комунікації, а звідси логічним видається і положення про *a priori* культурну обумовленість кіноперекладу.

Актуальність даної теми зумовлена, з одного боку, малодослідженістю питань про врахування культурно зумовлених чинників перекладу фільмів для досягнення найадекватнішого ефекту для іншочультурної аудиторії, а з іншого – браком практичних, системних рекомендацій для перекладача-практика, який повсякчасно стикається з цією проблематикою. Таким чином, мета даної статті полягає у висвітленні окремих теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з перекладом кінотекстів українською мовою взагалі і окресленні та аналізі специфіки роботи кіноперекладача зокрема.

Кількість перекладів фільмів зростає високими темпами. Перекладач фільмів на сьогодні – це окрема професія з унікальною специфікою роботи, яка пов'язана з певним чином організованим виробничим процесом, до якого долучаються і загальні аспекти теорії та практики перекладу кінофільмів. Його специфіка полягає в тому, що кіноперекладач працює з аудіовізуальними образами, але при цьому перекладає письмовий текст, який в результаті буде озвучений і сприйнятий глядачем на слух (за винятком субтитрів) [1; 3; 5].

Як правило, спершу перекладач одержує відеоматеріал. В ідеалі до фільму долучають “скрипти” (монтажні листи) або виписані репліки з часовими вказівниками. Але найчастіше цих “скриптів” немає, тому роботу кіноперекладача порівнюють з роботою фахівця у сфері усного послідовного перекладу. За словами кіноперекладача-практика таких українських телеканалів, як “1+1”, “2+2” та “Кіно” О. Мудрак, на переклад одного повнометражного фільму надається щонайбільше 2-3 дні. На думку багатьох фахівців, перекладати кіно так само важко і відповідально як перекладати художню літературу. Особливо важкими для перекладу є фільми пізнавального характеру (різноманітна документалістика), оскільки у них викладається багато фактів, наукових термінів, мір різноманітних величин, що під час перекладу потрібно ретельно перевіряти, а також кінокомедії, переповнені алюзіями, метафорами, гіперболами, іронією,

каламбуром, евфемізмами, сленгом, жаргонізмами, реаліями, специфічним гумором, притаманним певній культурі та національності, пряме транскодування яких почасти залишається незрозумілим самим перекладачем, а звідси і цільовому рецептору [1; 2; 5].

За словами кіноперекладача-практика О. Мудрак, у своїй роботі перекладач повинен прагнути полегшити роботу акторам озвучування, усуваючи важкі для вимови слова, ставлячи наголоси в іншомовних назвах, виділяючи різними шрифтами та курсивом жіночі, чоловічі й дитячі голоси, назви, титри та ремарки, перевіряючи всі факти, які згадуються у фільмі, дотримуючись при цьому стилю, яким здійснюється переклад, і який відповідає оригіналу. Наприклад, якщо перед нами хіп-хопер, у перекладі він повинен розмовляти такими жаргонізмами та/або сленгом, що і в оригіналі, а не мовою аристократів. Крім того, перекладач повинен забезпечити такий самий вплив загального тексту перекладу на реципієнта іншої лінгвокультури, як і первинний текст на представника лінгвокультури автора.

Основними видами кіноперекладу залишаються дублювання, озвучування та субтитрування. Технологія дублювання найскладніша, адже кожна фраза розписується по так званих тайм-кодах. При дублюванні, на відміну від озвучування, зберігається ліпсінг – відповідність рухів губами в перекладі до оригіналу. Текст потрібно готувати надзвичайно ретельно: у глядача має складатися враження, що персонаж насправді говорить українською. Як відомо, при дублюванні оригінальна мова продукту прибирається, а при озвучуванні – залишається. У свою чергу, озвучення передбачає можливе відхилення у довжині реплік на один-два склади, тоді як при дублюванні повинна бути точна відповідність кількості складів. При такому виді кіноперекладу, як дублювання відбувається значна компресія оригінального матеріалу через необхідність співпадіння артикуляції героїв з українським перекладом їх реплік. Одна з головних переваг дубльованих стрічок перед озвученими й субтитрованими полягає в тому, що вони легко сприймаються [1; 2; 3; 4; 5]. Субтитрування передбачає більш ефективне знайомство з тією чи іншою мовою, будучи при цьому найдешевшим способом адаптації продукту.

Адаптація художнього фільму до українських реалій та культурних стереотипів глядача вимагає досконалого знання рідної мови. У процесі адаптації потрібно враховувати особливості менталітету країни перекладу, культурно значущі елементи культури реципієнта. За допомогою адаптації можливо добитися бажаного комунікативного ефекту, однак, надмірне використання українських реалій може спотворити уявлення про іншу лінгвокультуру [1; 5]. Зміст кінофільму буде адекватно передано тільки у тому випадку, коли цільова аудиторія реагуватиме на нього так само, як і аудиторія відправника. Для цього перекладач повинен максимально точно та адекватно передати глядачеві інформаційно-емоційне повідомлення, відтворене у вербальному мовленні акторів, закадровому тексті, піснях, титрах і надписах. Для більш адекватного перекладу потрібно враховувати також і відеоряд, який несе додаткову інформацію.

Основним завданням залишається адекватна передача змістового наповнення фільму. Головним засобом досягнення цього залишається прагматична адаптація. Отож, однією з найважливіших проблем у перекладознавстві є проблема перекладацького відтворення кінотекстів в умовах іншої лінгвокультури [1; 2; 5].

Для кращого розуміння задуму автора оригіналу перекладач повинен, насамперед, переглянути стрічку, зібрати якомога більше фактів і даних про фільм: інформацію про режисера та сценариста, літературне джерело (при наявності), рецензії, статті, обговорення на форумах.

Художній фільм – це не лише культурний феномен, в якому відображені соціокультурні пріоритети суспільства, але і спосіб формування картини світу як окремого індивіда, так і цілої лінгвокультурної спільноти. Фільми можуть бути надзвичайно впливовим і сильним засобом передачі цінностей, ідей та інформації про культурні й соціальні особливості різних етносів. Часто саме художній фільм стає головним джерелом та одночасно засобом створення образу “чужої” культури. З цього приводу В.С. Горшкова

зазначає, що “будучи орієнтованим на створення художньо-естетичного впливу та досягнення комунікативно-прагматичного ефекту, кінопереклад є різновидом художнього перекладу”. Його ціль Ю.Л. Оболенська визначає як “втілення повноцінної міжмовної естетичної комунікації шляхом інтерпретації вихідного тексту, реалізованої іншою мовою в новому тексті” [1; 2; 5].

Проаналізуємо найчастіші огріхи перекладачів при роботі з кінотекстом. Репліки персонажів мають звучати мовою, якою розмовляють в середовищі цільової аудиторії, в тексті перекладу перекладач повинен відобразити знайомі реципієнту висловлювання, синтаксичні конструкції та “мову вулиці”. У роботах українських кіноперекладачів відчувається сильний вплив російської лексики, а також зловживання чужомовними словами. Однак в українській мові існує багато лексичних відповідників, добре знайомих цільовому реципієнту. Так, наприклад, слово “*сконцентруйся*”, вжите до людини, “ріже” вухо і звучить штучно та неприродно, адже до людини ми це слово не вживаємо, натомість, правильно буде використати український відповідник “*зосередься*”.

Великою проблемою залишається дослівний переклад. Потрібно замінювати англійські лексеми українськими питомими словами. Коли ми їх залишаємо, наше речення звучить як канцелярське кліше. Слово “*you*” часто перекладають “*ти*” у разі, якщо на екрані юна дівчина розмовляє з незнайомим мужчиною похилого віку. Українські кіноперекладачі занадто часто послуговуються звертанням “*леді та джентльмени*”, хоча в українській мові існує відповідник “*пані та панове*”, ближчий лінгвокультурі реципієнтів. Перекладачі також часто зловживають займенниками. В мові оригіналу їх вживання виправдане, але в українській мові надмірна кількість займенників “засмічує” мову. Найбільшими “паразитами” можна вважати: “*мій*”, “*твій*”, “*її*”, “*його*”, “*себе*” і т.д. Поширеною помилкою серед кіноперекладачів, на думку О. Мудрак, є також використання вислову “*я маю вам сказати*”, який звучить штучно та неприродно в українській мові.

Великий резонанс серед кіноперекладачів та кінокритиків викликає питання про переклад і відтворення стилістично зниженої лексики. Притаманним сучасним перекладачам є пом’якшення образливих слів при перекладі, а іноді навіть викривлення їх значення у тому разі, коли перекладач не відчуває розбіжність у співвідношенні ступенів експресії лексики в обох мовах. Часто ненормативну лексику та лайку замінюють евфемізмами. На нашу думку, для збереження загального лінгвістичного фону найбільш адекватними та найпоширенішими прийомами передачі стилістично зниженої лексики вважаються граматичні та лексичні заміни і прийом компенсації. Варіативним також убачається залучення калькування та елементів дослівного перекладу для збереження оригінального рівня інтертекстуальності, а відповідність хронометражу забезпечується синтаксичними трансформаціями. Відомий та контроверсійний російський кіноперекладач за прізвиськом “Гоблін” – Д. Пучков стверджує, що англійську ненормативну лексику потрібно перекладати ненормативною лексикою країни реципієнта, оскільки перекладач повинен передати авторський задум [6]. З іншого боку Д.І. Єрмолович називає переклад з використанням стилістично зниженої лексики “перекладацькою порнографією”.

Ще одним “каменем спотикання” для перекладачів кінотекстів є жаргонна лексика та сленг. “Словник жаргону”, упорядкований Лесею Ставицькою, та “Словник жаргону злочинців” Олега Поповченка, допомагають краще передати ту чи іншу лексичну одиницю. Існують фільми та серіали, в яких неможливо обійтись без ненормативної лексики, жаргонізмів та сленгу. Одним з таких серіалів є проект “*Californication*”, назву якого переклали як “Секс і Каліфорнія”, а також “*Хтива Каліфорнія*”. Якщо пом’якшити лайку чи зовсім прибрати її з тексту, втрачається весь колорит фільму, жанрові ознаки кінострічки, стилістика, особливості характерів героїв. Переклад кінотексту може зазнати концептуальних видозмін за рахунок неадекватного відтворення змістових блоків оригіналу [1; 2; 5].

Таким чином, у ході нашого дослідження ми виявили основні труднощі перекладу фільмів, охарактеризували та проаналізували специфіку роботи перекладача кінотекстів.

Проблематика дослідження має суттєві перспективи, актуальне теоретичне та практичне значення для перекладознавства з огляду на можливість вивчення фільму як форми сучасного художнього тексту, проблеми прагматичної адаптації тексту художнього фільму, критеріїв його оцінювання. Детальне дослідження перекладу кінофільмів також важливо для досягнення вищого рівня кіноперекладів в Україні, що сприятиме розвитку кіномистецтва зокрема та української культури загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горшкова В. Е. Перевод в кино Текст. / В. Е. Горшкова. – Иркутск: МИГЛУ, 2006. – 278 с.
2. Денисова Г. Чужой среди своих: к вопросу о переводе художественных фильмов и их восприятии в рамках иноязычного культурного пространства / Г. Денисова // Университетское переводоведение. – 2006. – Выпуск 7. – 640 с.
3. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. М. Лотман. – Таллинн: Александра, 1973. – 63 с.
4. Матасов Р. А. Методические аспекты преподавания кино/видеоперевода / Р. А. Матасов // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. – С. 155 – 166.
5. Слышкин Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г.Г. Слышкин, М.А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
6. Пучков Д. Вопросы Gobliny про переводы фильмов <http://oper.ru/torture/read.php?t=1045689061>